

VÝVOJ POČTU PŘÍJEMCŮ PŘÍSPĚVKU NA PÉČI V LETECH 2007–2021

DEVELOPMENT OF THE NUMBER OF BENEFICIARIES OF CARE ALLOWANCE IN THE YEARS 2007–2021

Ladislav Průša¹

Abstrakt

V r. 2006 byl přijat nový zákon o sociálních službách, který výrazně změnil i systém jejich financování. Byla koncipována nová sociální dávka – příspěvek na péči, který je poskytován osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o sebe a při zajištění vlastní soběstačnosti. Cílem tohoto příspěvku je charakterizovat změny ve struktuře vývoje počtu příjemců této sociální dávky v letech 2007–2021, porovnat tento vývoj s daty projekce příjemců příspěvku na péči a nastínit možnosti dalšího vývoje v této oblasti.

Klíčová slova

příspěvek na péči, projekce příjemců příspěvku na péči, COVID – 19

Abstract

In 2006, a new law on social services was adopted, which also significantly changed the system of their financing. A new social benefit was conceived – a care allowance, which is provided to persons who, due to a long-term adverse health condition, need the help of another natural person in taking care of themselves and ensuring their own self-sufficiency. The aim of this contribution is to characterize the changes in the structure of the development of the number of beneficiaries of this social benefit in the years 2007–2021, to compare this development with the projection data of care allowance beneficiaries and to outline the possibilities of further development in this area.

Keywords

care allowance, projection of beneficiaries of care allowance, COVID – 19

¹ Ústav veřejné správy a sociální politiky, Fakulta veřejných politik Slezské univerzity v Opavě

ÚVOD

V souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách je od r. 2007 vyplácena nová sociální dávka – příspěvek na péči. Naprostou většinu příjemců této sociální dávky tvoří osoby v poproduktivním věku. V souvislosti s důsledky nepříznivé epidemiologické situace způsobené nemocí COVID – 19 výrazně vzrostl počet zemřelých osob, klesly hodnoty střední délky života pro muže i pro ženy, a proto se jeví jako účelné posoudit, zda data o vývoji počtu příjemců této sociální dávky podle dříve zpracované projekce jsou i nadále reálná a aktuální.

1. Příspěvek na péči v letech 2007–2021

Příspěvek na péči je v současné době podle platné právní úpravy poskytován ve čtyřech stupních závislosti osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o sebe a při zajištění vlastní soběstačnosti. Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto základní životní potřeby:

- mobilita,
- orientace,
- komunikace,
- stravování,
- oblékání a obouvání,
- tělesná hygiena,
- výkon fyziologické potřeby,
- péče o zdraví,
- osobní aktivity,
- péče o domácnost (nehodnotí se u osob do 18 let věku).

Při hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby se hodnotí funkční dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu na schopnost zvládat základní životní potřeby. Pro uznání závislosti v příslušné základní životní potřebě musí existovat příčinná souvislost mezi poruchou funkčních schopností z důvodu nepříznivého zdravotního stavu a pozbytím schopnosti zvládat základní životní potřebu v přijatelném standardu. Funkční schopnosti se hodnotí s využíváním zachovaných potenciálů a kompetencí fyzické osoby a využíváním běžně dostupných pomůcek, prostředků, předmětů denní potřeby nebo vybavení v domácnosti, veřejných prostor nebo s využitím zdravotnického prostředku.

Osoba do 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby:

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat čtyři nebo pět základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat šest nebo sedm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat osm nebo devět základních životních potřeb,

a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby.

Osoba, která je starší 18 let, se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby

- ve stupni I (lehká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat tři nebo čtyři základní životní potřeby,
- ve stupni II (středně těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat pět nebo šest základních životních potřeb,
- ve stupni III (těžká závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat sedm nebo osm základních životních potřeb,
- ve stupni IV (úplná závislost), jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopna zvládat devět nebo deset základních životních potřeb, a vyžaduje každodenní pomoc, dohled nebo péči jiné fyzické osoby.

Výše příspěvku na péči v současné době činí (viz tabulka č. 1):

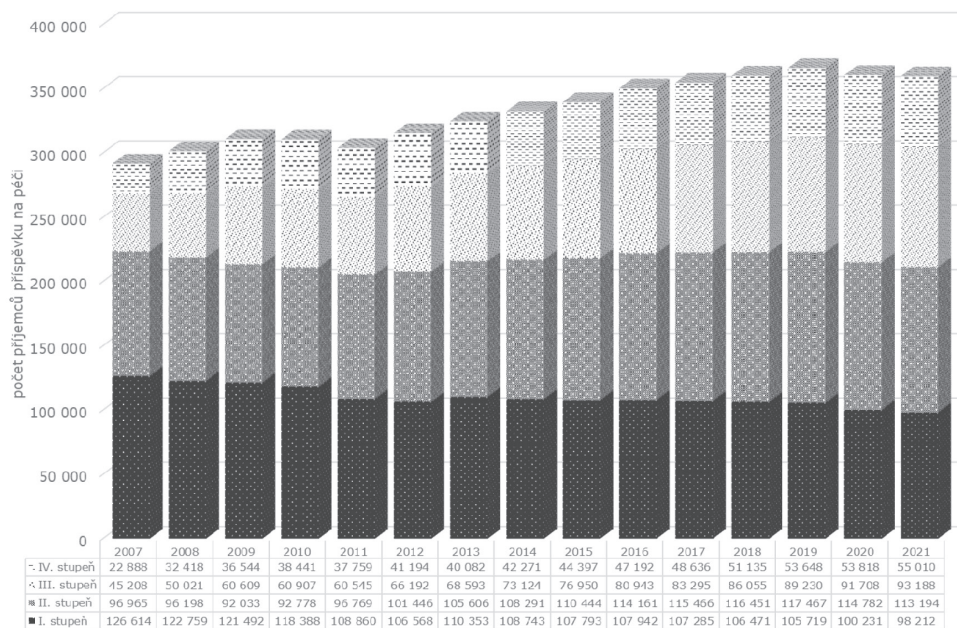
Tab. 1 Výše příspěvku na péči (Kč měsíčně)

stupeň závislosti	pro osobu do 18 let věku	pro osobu starší 18 let
I.	3 300 Kč	880 Kč
II.	6 600 Kč	4 400 Kč
III.	13 900 Kč	12 800 Kč
IV.	19 200 Kč	19 200 Kč

pramen: Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění

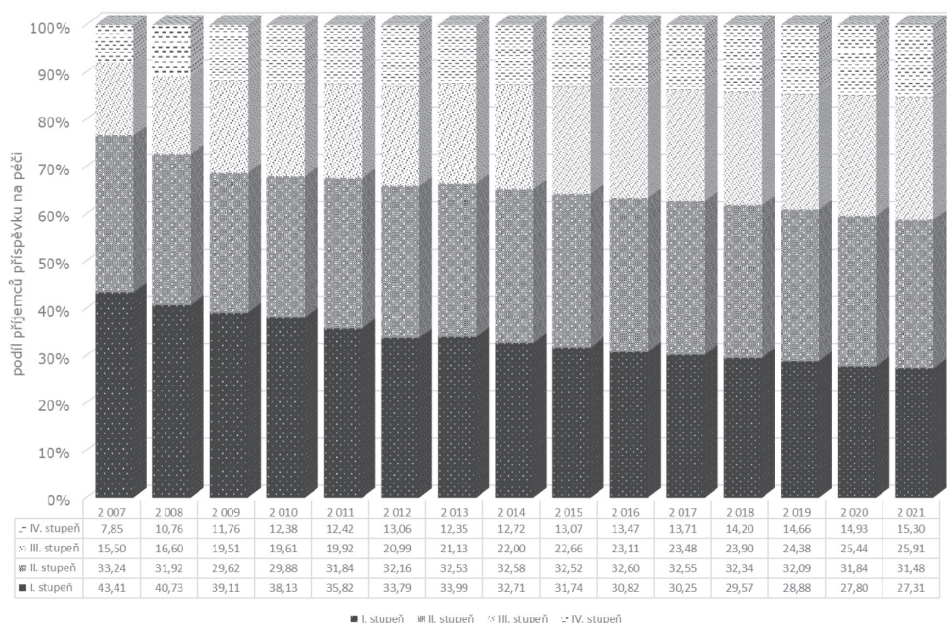
V souvislosti s přípravou zákona o sociálních službách se předpokládalo, že příspěvek na péči by mělo pobírat cca 175 tis. osob a náklady na jeho výplatu by měly činit cca 8 mld. Kč (MPSV, 2005). Skutečný počet příjemců této dávky i náklady na její výplatu jsou však po celou dobu její výplaty výrazně vyšší, než se původně očekávalo. Z údajů informačního systému o příspěvku na péči vyplývá, že v prosinci 2007 pobíralo příspěvek na péči celkem cca 292 tis. osob, v prosinci 2010 to bylo již cca 311 tis. klientů a v prosinci 2019 již více než 366 tis. osob.

Nepříznivá epidemiologická situace, která nás od března r. 2019 doprovází, se promítla i ve vývoji počtu příjemců této sociální dávky. Z dat informačního systému MPSV vyplývá, že v porovnání s prosincem r. 2019, kdy příspěvek na péči pobíralo celkem 366 tis. osob, klesl do prosince r. 2021 počet příjemců této dávky o cca 6,5 tis. osob, přičemž počty příjemců příspěvku na péči ve III. a IV. stupni závislosti dále rostly (ve III. stupni závislosti vzrostl počet příjemců o cca 4 tis. osob, ve IV. stupni o cca 1,5 tis.)

Graf 1 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči v letech 2007–2021

pramen: Interní data MPSV.

Tyto změny se promítly i ve změnách struktury příjemců příspěvku na péči (viz graf č. 2).

Graf 2 Vývoj struktury příjemců příspěvku na péči v letech 2007–2021

pramen: Interní data MPSV; vlastní výpočty.

Z těchto údajů je zřejmé, že v prosinci 2021 v porovnání s prosincem 2007:

- klesl podíl příjemců příspěvku na péči v I. stupni závislosti o 16,1 p. b. (z 43,4 % na 27,3 %),
- vzrostl podíl příjemců příspěvku na péči ve III. stupni závislosti o 10,4 p. b. (z 15,5 % na 25,9 %) a ve IV. stupni závislosti o 7,4 p. b. (z 7,9 % na 15,3 %).

Klíčovým faktorem ovlivňujícím tyto změny ve struktuře příjemců příspěvku na péči bylo snížení výše příspěvku na péči v I. stupni závislosti z 2 000 Kč na 800 Kč, ke kterému došlo od 1. ledna 2011 v souvislosti s přijetím zákona č. 347/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. V důsledku tohoto opatření došlo k absolutnímu poklesu příjemců této sociální dávky v tomto stupni závislosti, neboť řada potencionálních příjemců, kteří by mohli event. splnit podmínky nároku, o tuto dávku v důsledku její relativně nízké úrovně (např. vzhledem k výši svého starobního důchodu) ani nežadají (Průša, 2018). Zvýšení výše příspěvku na péči ve III. a IV. stupni závislosti v r. 2019 naopak přispělo ke zvýšení počtu příjemců této sociální dávky v těchto stupních závislosti.

2. Projekce příjemců příspěvku na péči do r. 2050

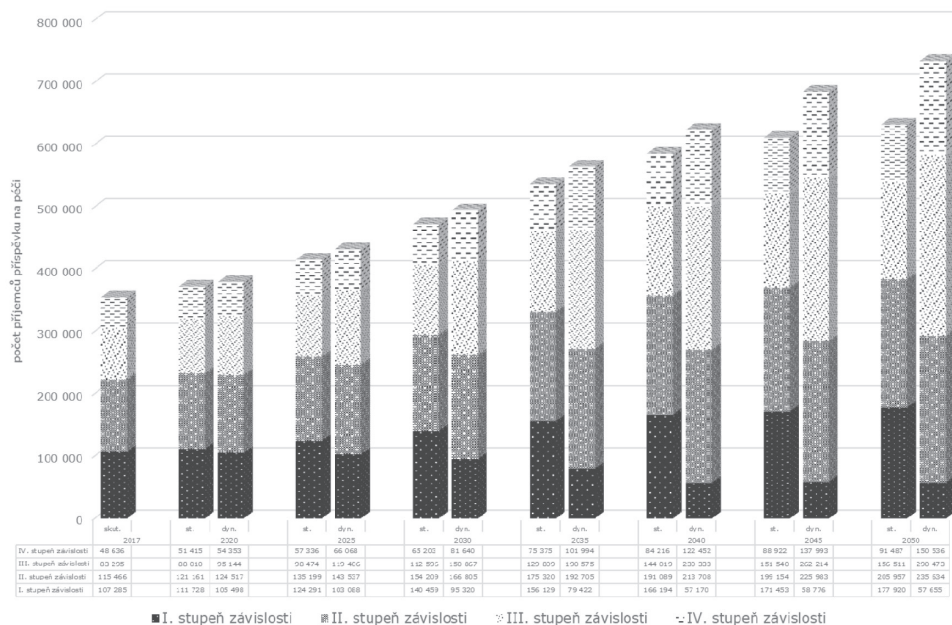
V r. 2018 byla představena projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2030 (Průša, 2018), následně byl její horizont prodloužen do r. 2050 (Horecký, Průša, 2019).

Při zpracování těchto projekcí byly využity dva scénáře:

- statický, který vychází z úrovně podílu příjemců příspěvku na péči podle pohlaví, věku a stupně závislosti na celkovém počtu osob daného pohlaví a dané věkové skupiny v roce 2016 a tento podíl nechává zachovaný po celé sledované období až do roku 2050,
- dynamický, který vychází ze změn ve vývoji podílu příjemců příspěvku na péči podle pohlaví, věku a stupně závislosti na celkovém počtu osob daného pohlaví a dané věkové skupiny mezi prosincem 2011 a prosincem 2016, kdy průměrná roční změna tohoto podílu se promítá ve stejné úrovni po celé sledované období až do roku 2050 (tato varianta tedy reaguje na změny, ke kterým došlo ve struktuře příjemců příspěvku na péči po změně podmínek pro jeho přiznávání a po snížení jeho výše v I. stupni závislosti a v porovnání se statickou metodou je proto věrohodnější).

Získaná data ukazují, že v následujících letech se bude počet příjemců této sociální dávky dále zvyšovat jako důsledek růstu počtu osob v poproduktivním věku, v r. 2050 se bude pohybovat mezi cca 632–734 tis. osob (viz graf č. 3).

Graf 3 Projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2050

pozn.: stat. = statická varianta (je zachován podíl příjemců příspěvku na péči na celkovém počtu obyvatel podle pohlaví, věku a stupně závislosti v r. 2017), dyn. = dynamická varianta (zohledňuje změny ve vývoji podílu příjemců příspěvku na péči na celkovém počtu obyvatel podle pohlaví, věku a stupně závislosti mezi lety 2011 a 2017)

pramen: Horecký, Průša, 2019

Pokud porovnáme údaje o počtech příjemců příspěvku na péči s projektovanými daty za r. 2020, zjistíme, že celkový počet příjemců této sociální dávky byl v tomto roce o cca 12 tis. osob nižší než ve statické variantě projekce, přičemž tento rozdíl byl způsoben především nižším počtem příjemců této dávky v I. a ve II. stupni závislosti. Naproti tomu ve III. stupni závislosti byl počet příjemců příspěvku na péči zhruba v polovině intervalu mezi statickou a dynamickou variantou projekce, ve IV. stupni závislosti se počet příjemců této sociální dávky dokonce přiblížil horní hranici v dynamické variantě projekce. Tato skutečnost je pravděpodobně způsobena zvýšením příspěvku na péči ve III. a ve IV. stupni závislosti pro ty osoby, které nevyužívali služby v pobytových zařízeních, ke kterému došlo v r. 2019.

Tab. 2 Porovnání údajů o počtech příjemců příspěvku na péči s projektovanými daty

stupeň závislosti	2020		
	statická varianta	dynamická varianta	skutečnost
I.	111 728	105 498	100 231
II.	121 161	124 517	114 782
III.	88 010	95 144	91 708
IV.	51 415	54 353	53 818
celkem	372 315	379 512	360 539

pramen: vlastní zpracování

ZÁVĚR

Analýzy systémy financování sociálních služeb ukazují, že stávající stav, kdy příspěvek na péči slouží k financování dvou sociálních situací, je potřeba reformovat. V tomto smyslu je nutno oddělit financování poskytovatelů sociálních služeb pomocí příspěvku na péči od finančního zabezpečení pečujících osob prostřednictvím dlouhodobého ošetrového nebo jiné sociální dávky. Je zřejmé, že stávající poskytování příspěvku na péči pouze v peněžité formě bez stanovení dalších podmínek využití této dávky je jednou z hlavních příčin neefektivního financování sociálních služeb.

Nové řešení je možné spatřovat v tom, že příspěvek na péči bude poskytován přímo poskytovateli sociálních služeb na základě toho, že tento poskytovatel zajišťuje klientovi sociální služby na základě smlouvy. Přitom je možné zvýšit diferenciaci míry závislosti do více stupňů, neboť počet čtyř stupňů závislosti v naší zemi je v současné době nejnižší v Evropě. Přitom by bylo vhodné rozšířit spektrum činností a potřeb při hodnocení míry závislosti, stanovit váhy těchto potřeb a činností a rozšířit počet stupňů závislosti. Např. z podrobného výčtu hodnocení závislosti v Německu, který je platný od 1. ledna 2017 vyplývá, že způsob tohoto hodnocení je podstatně detailnější, a tedy pravděpodobně i přesnější, než je tomu v současné době v ČR. Rozdělení závislosti do více stupňů tak ve svém důsledku může být přesnější, než je tomu v současné době (Průša a kol., 2021).

SUMMARY

Analyzes of social service financing systems show that the current situation, where the care allowance is used to finance two social situations, needs to be reformed. In this sense, it is necessary to separate the funding of social service providers through the care allowance from the financial security of caregivers through long-term care allowance or other social benefits. It is obvious that the current provision of the care allowance only in monetary form without establishing other conditions for the use of this benefit is one of the main causes of inefficient financing of social services.

The new solution can be seen in the fact that the care allowance will be provided directly to the social service provider on the basis that this provider provides the client with social services on the basis of a contract. At the same time, it is possible to increase the differentiation of the degree of dependence to several degrees, as the number of four degrees of dependence in our country is currently the lowest in Europe. At the same time, it would be appropriate to expand the spectrum of activities and needs when assessing the degree of dependence, to establish the weights of these needs and activities, and to expand the number of degrees of dependence. E.g. from the detailed list of addiction assessment in Germany, which is valid from January 1, 2017, it follows that the method of this assessment is significantly more detailed, and therefore probably more accurate, than is currently the case in the Czech Republic. As a result, the division of dependencies into multiple levels can be more accurate than it is currently (Průša et al., 2021).

Financování

Tento příspěvek byl zpracován za přispění dlouhodobé institucionální podpory výzkumných aktivit ze strany Fakulty veřejných politik Slezské univerzity v Opavě.

Literatura

Analýza segmentu sociálních služeb s akcentem na pobytové a ambulantní sociální služby pro seniory. Ernst & Young, 2020.

HORECKÝ, J. a PRŮŠA, L. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřeby sociálních služeb 2019–2050*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2019. ISBN 978-80-907053-4-0.

Návrh zákona o sociálních službách. Praha: MPSV, 2005.

PRŮŠA, L. Nová projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči v ČR do roku 2030. *Demografie*. 2018, r. 60, č. 1, s. 49–60. ISSN 0011-8265.

	VÝVOJ POČTU PŘÍJEMCŮ PŘÍSPĚVKU NA PÉČI V LETECH 2007–2021	LADISLAV PRŮŠA	69
--	---	----------------	----

PRŮŠA, L. a kol. *Dlouhodobá péče nejen v České republice*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2021. ISBN: 978-80-88361-09-1.

Kontakt

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.
Ústav veřejné správy a sociální politiky
Fakulta veřejných politik Slezské univerzity v Opavě
Bezručovo náměstí 885/14, 746 01 Opava
Česká republika
ladislav.prusa@fvp.slu.cz